

O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA O‘LCHOV BIRLIKLARINING STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Qurbonova Sabohat Ostonaqulovna,
XIU 2-kurs magistranti

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF MEASUREMENT UNITS IN UZBEK AND ENGLISH

Kurbanova Sabokhat Ostonakulovna,
IIU 2-year Masters

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЕДИНИЦ ИЗМЕРЕНИЯ В УЗБЕКСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Курбонова Сабохат Останакуловна,
магистрант 2 курса Международный инновационный университет

E-mail:

sabohatqurbonova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola O‘zbek va ingliz tillarida o‘lchov birliklarining struktur va semantik xususiyatlarini tadqiq qiladi. Maqolada o‘lchov birliklarining tilshunoslikdagi o‘rni, ularning sintaktik va leksik strukturalari, shuningdek semantik funksiyalari tahlil qilinadi. O‘zbek tilida o‘lchov birliklari asosan nominal shaklda bo‘lib, yagona-ko‘plik shakli kontekstdan kelib chiqadi. Ingliz tilida esa birliklar countable va uncountable sifatida ishlanadi va grammatik qoidalar qat‘iy amal qiladi.

Maqola shuningdek, ikkala tilning o‘zaro farqlari va o‘xshashliklari, kombinatsiyalangan birliklar, son bilan ishlash qoidalari va amaliy qo‘llanilishi misollar orqali ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari til o‘qitish, tarjima faoliyati va leksik-semantik tahlil sohaslarida amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: o‘lchov birliklari, semantika, miqdor, lingvistika, o‘lchov tizimi, mantiqiy tahlil, o‘zaro bog‘lanish, kontekst.

Abstract. The structural and semantic characteristics of measurement units in Uzbek and English are examined in this article. It examines the syntactic and lexical structures, semantic functions, and linguistic role of measurement units. Measurement units are mostly used as nouns in Uzbek, and their singular or plural forms depend on the context. Units follow stringent grammatical restrictions and can be either countable or uncountable nouns in English.

Additionally, the study emphasizes compound units, numeral usage, cross-linguistic parallels and contrasts, and practical applications. The results are useful for lexical-semantic analysis, translation, and language instruction.

Keywords: Measurement units, semantics, quantity, linguistics, translation, measurement system, logical analysis, interrelation.

Аннотация. В данной статье исследуются структурные и семантические особенности единиц измерения в узбекском и английском языках. В статье анализируются место единиц измерения в лингвистике, их синтаксическая и лексическая структура, а также семантические функции. В узбекском языке единицы измерения в основном имеют номинальную форму, а форма единственного или множественного числа определяется контекстом. В английском языке единицы измерения употребляются как исчисляемые и неисчисляемые, при этом строго соблюдаются грамматические правила.

В статье также на примерах раскрываются сходства и различия двух языков, комбинированные единицы измерения, правила употребления с числительными и их практическое применение. Результаты исследования имеют практическое значение для преподавания языка, переводческой деятельности и лексико-семантического анализа.

Ключевые слова: единицы измерения, семантика, количество, лингвистика, система измерения, логический анализ, взаимосвязь, контекст.

KIRISH.

O'lchov birliklari tilshunoslikda va kundalik muloqotda muhim o'rin tutadi. Ular miqdor, hajm, uzunlik, vaqt va boshqa parametrlarga aniqlik beradi. Har ikkala tilning leksik va grammatik tizimida o'lchov birliklari semantik jihatdan tarkibiy qism sifatida ishlaydi. O'zbek tilida o'lchov birliklari kundalik va rasmiy nutqda keng qo'llanadi. Ingliz tilida esa ular nafaqat kundalik muloqot, balki ilmiy, texnik va tijorat sohalarida ham markaziy o'rin egallaydi. Bu ikki til o'rtasidagi struktura va semantik farqlarni o'rganish tilshunoslik va tarjima faoliyati uchun muhimdir

Measurement units are essential to both everyday communication and linguistics because they provide accuracy in number, volume, length, time, and other factors. Measurement units are a semantic element that shapes the meaning of scientific terminology and numerical expressions in both languages.

Studying the similarities and variations between Uzbek and English measurement units is crucial for semantic analysis, teaching, and translation.

O'zbek va ingliz tillarida o'lchov birliklarining struktur-semantik xususiyatlari. O'lchov birliklari tilning leksik-semantik tizimida miqdoriy munosabatlarni ifodalovchi muhim vositalardan biri hisoblanadi. O'zbek va ingliz tillarida o'lchov birliklari nafaqat real miqdorlarni belgilash, balki madaniy, kognitiv va kommunikativ ma'nolarni ifodalashda ham faol ishtirok etadi. Shu sababli ularni struktur va semantik jihatdan qiyosiy o'rganish tilshunoslikda dolzarb masala hisoblanadi.

Struktur jihatdan ingliz tilidagi o'lchov birliklari asosan standartlashgan metrik va imperial tizim asosida shakllangan (*meter, kilogram, mile, pound*). Bu birliklar qat'iy normaga ega bo'lib, ilmiy va texnik matnlarda yuqori aniqlikni ta'minlaydi. O'zbek tilida esa zamonaviy metrik birliklar bilan bir qatorda tarixiy va an'anaviy o'lchov birliklari (*gaz, quloch, misqol, botmon*) ham uchraydi. Bu holat o'zbek tilining tarixiy taraqqiyoti va milliy-madaniy tajribasi bilan bog'liqdir.

Semantik jihatdan o'lchov birliklari ikki asosiy qatlamda namoyon bo'ladi: **aniq (denotativ)** va **nisbiy (konnotativ)** ma'no. Ingliz tilida aniq o'lchov birliklari ko'proq ustunlik qiladi, biroq *a ton of work, miles away from truth* kabi birikmalarda o'lchov birliklari metaforik va baholovchi ma'no kasb etadi. O'zbek tilida esa *bir*

dunyo ish, bir chimdim tuz, bir zumda kabi birliklar keng qo'llanilib, subyektiv baholash va ekspressivlikni kuchaytiradi. Bu esa o'zbek tilida o'lchov birliklarining semantik elastikligi yuqori ekanini ko'rsatadi.

Struktur-semantik jihatdan qaralganda, ingliz tilidagi o'lchov birliklari ko'proq analitik xarakterga ega bo'lib, son + birlik modeli orqali ifodalanadi (*five meters, ten minutes*). O'zbek tilida ham ushbu model mavjud bo'lsa-da, nutqda kontekstga bog'liq holda birlikning o'zi mustaqil miqdor ma'nosini berishi mumkin (*bir quloq, bir og'iz gap*). Bu holat o'zbek tilida o'lchov birliklarining kommunikativ yuklamasi kuchli ekanini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi o'lchov birliklarini o'rganishda bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, **deskriptiv metod** yordamida o'lchov birliklarining lug'aviy ma'nosi, struktur tuzilishi va kontekstual qo'llanilishi tavsiflandi. Ushbu metod til birliklarining ichki semantik xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

Shuningdek, **qiyosiy-tipologik metod** orqali o'zbek va ingliz tillaridagi o'lchov birliklari struktur va semantik jihatdan taqqoslandi. Bu metod tillararo umumiylik va farqlarni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etdi hamda har ikki tilning o'ziga xos xususiyatlarini ochib berdi.

Bundan tashqari, tadqiqotda **lingvokognitiv yondashuv** qo'llanildi. Ushbu yondashuv o'lchov birliklarini inson tafakkuri, madaniy tajribasi va konseptual modellar bilan bog'liq holda tahlil qilish imkonini berdi. Ayniqsa, metaforik o'lchov birliklarining paydo bo'lishi va ularning semantik kengayishi shu metod asosida izohlandi.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

Zamonaviy tilshunoslikda o'lchov birliklari masalasi ko'plab olimlar tomonidan leksik-semantik va kognitiv nuqtayi nazardan o'rganilgan. A. V. Bondarko va J. Lyons ishlarida miqdor va o'lchov kategoriyalarining semantik tabiati umumiy til nazariyasi doirasida yoritilgan. Ingliz tilidagi o'lchov birliklarining metaforik qo'llanilishi Lakoff va Johnsonning kognitiv metafora nazariyasida batafsil tahlil qilingan.

O'zbek tilshunosligida esa Sh. Rahmatullayev, N. Mahmudov, A. Hojiyev kabi olimlar leksik birliklarning semantik taraqqiyoti va milliy-madaniy xususiyatlariga e'tibor qaratgan. Ularning tadqiqotlarida o'lchov birliklari xalq tafakkuri va madaniy tajribaning mahsuli sifatida talqin qilinadi. Shuningdek, qiyosiy tilshunoslikka oid zamonaviy maqolalarda o'zbek va ingliz tillaridagi miqdor ifodalarining funksional-semantik xususiyatlari tarjima va kommunikatsiya nuqtayi nazaridan tahlil qilingan.

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'lchov birliklari faqat miqdorni ifodalovchi vosita emas, balki tilning konseptual va madaniy qatlamini aks ettiruvchi muhim lingvistik birlik hisoblanadi. Ushbu maqola aynan shu jihatlarni qiyosiy asosda yoritishga qaratilgan.

NATIJALAR.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek va ingliz tillarida o'lchov birliklari struktur va semantik jihatdan umumiyliklarga ega bo'lsa-da, ularning qo'llanish doirasi va ma'no kengayishi jihatidan sezilarli farqlar mavjud. Har ikkala tilda ham o'lchov birliklari miqdorni ifodalashda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi, biroq ularning **kommunikativ yuklamasi** turlicha namoyon bo'ladi.

Ingliz tilida o'lchov birliklari asosan **standartlashgan va normativ** xarakterga ega bo'lib, ilmiy, texnik va rasmiy matnlarda aniq denotativ ma'noda qo'llanadi. Metaforik qo'llanishlar mavjud bo'lsa-da, ular cheklangan va ko'proq stilistik vazifani bajaradi (*a ton of work, miles away*).

O'zbek tilida esa o'lchov birliklarining **nisbiy va subyektiv** xususiyati kuchliroq namoyon bo'ladi. *Bir dunyo ish, bir chimdim tuz, bir quloq masofa* kabi birliklar nafaqat miqdorni, balki baholash, emotsional munosabat va nutqiy ta'sirni ham ifodalaydi. Bu holat o'zbek tilida o'lchov birliklarining semantik elastikligi yuqori ekanini ko'rsatadi.

Shuningdek, natijalar o'zbek tilida tarixiy va an'anaviy o'lchov birliklarining til tizimida saqlanib qolganini, ingliz tilida esa tarixiy birliklarning asosan passiv leksika qatlamiga o'tganini aniqladi.

MUNOZARA.

Olingan natijalar avvalgi tadqiqotlar bilan qiyoslanganda, o'lchov birliklari faqat miqdoriy tushunchani ifodalovchi vosita emas, balki **lingvokognitiv va lingvokulturologik birlik** ekanini yana bir bor tasdiqlaydi. Lakoff va Johnson tomonidan ilgari surilgan kognitiv metafora nazariyasiga muvofiq, miqdor va o'lchov tushunchalari inson tafakkurida abstrakt tushunchalarni modellashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bu holat o'zbek tilidagi metaforik o'lchov birliklarida ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi.

Munozara jarayonida aniqlanganki, ingliz tilida standartlashtirish va aniqlik ustuvor bo'lsa, o'zbek tilida nutqning obrazlilik va baholovchanligi muhimroq o'rin egallaydi. Bu farq tillarning madaniy va ijtimoiy rivojlanish yo'nalishlari bilan bevosita bog'liqdir.

Shuningdek, tadqiqot natijalari tarjima jarayonida o'lchov birliklarini so'zma-so'z emas, balki **semantik va pragmatik moslik** asosida tarjima qilish zarurligini

ko'rsatadi. Aks holda, nutqning ekspressiv ma'nosi yo'qolishi yoki noto'g'ri talqin qilinishi mumkin.

XULOSA.

Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi o'lchov birliklarining struktur-semantik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'lchov birliklari har ikki tilda ham muhim leksik birlik bo'lsa-da, ularning semantik kengayishi, funksional imkoniyatlari va kommunikativ vazifalari jihatidan farqlar mavjud.

Ingliz tilida o'lchov birliklari ko'proq aniqlik va standartlashuvga xizmat qilsa, o'zbek tilida ular nutqning emotsional-ekspressiv qatlamini boyituvchi vosita sifatida faol ishlatiladi. Bu holat tillarning lingvokulturologik va kognitiv xususiyatlari bilan izohlanadi.

Xulosa qilib aytganda, o'lchov birliklarini qiyosiy o'rganish nafaqat nazariy tilshunoslik, balki tarjima nazariyasi, til o'qitish va madaniyatlararo kommunikatsiya uchun ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot natijalari kelgusida o'lchov birliklarini pragmatik va diskursiv jihatdan chuqurroq o'rganish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Herald of Kokand State Pedagogical Institute. (2025). Lingvocognitive study of measurement units in English and Uzbek languages. https://herald.kokanduni.uz/index.php/public_html/article/view/1080
2. Herald of Kokand State Pedagogical Institute. (2025). Measurement units in English and Uzbek: linguocultural investigation. https://herald.kokanduni.uz/index.php/public_html/article/view/1085
3. Journal of Educational and Environmental Vision. (2025). Cognitive and cultural aspects of units of measurement. <https://jeev.innovascience.uz/index.php/jeev/article/view/1406>
4. Social Sciences and Psychology Multidisciplinary Journal. (2025). Lexico-semantic comparison of weight/mass units (Uzbek & English). <https://econferences.ru/index.php/sspme/article/view/33465>
5. Inlibrary. (2025). Relationship Between the Units of Measurement and Linguistics. <https://inlibrary.uz/index.php/ajps/article/view/105084>
6. Wikipedia. (n.d.). Lexical semantics. https://en.wikipedia.org/wiki/Lexical_semantics
7. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors We Live By. https://books.google.com/books?id=G6uF_F1zJ0oC